

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Kaarkoski, Miina

Title: Energia on ulkopoliitiikan väline

Year: 2016

Version:

Please cite the original version:

Kaarkoski, M. (2016, 19.09.2016). Energia on ulkopoliitiikan väline. The Ulkopolitist.
<https://ulkopolitist.fi/2016/09/19/energia-on-ulkopoliitiikan-valine/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Energia on ulkopolitiikan väline

syyskuu 19, 2016 · by [Miina Kaarkoski](#) · in [Aluetutkimus](#), [Energiapolitiikka](#), [Entisen Neuvostoliiton alue](#), [EU ja Eurooppa](#), [turvallisuuspolitiikka](#), [ulkopoliittinen keskustelu](#), [Ulkopoliittinen Suomi](#), [ulkopolitiikka](#) ·

Ydinvoimaloita Ranskassa. Kuva: Let idea's compete, [Flickr](#).

Laajaa julkista keskustelua nostattanut Ulkopoliittisen instituutin [raportti](#) Venäjän muuttuvasta roolista Suomen lähialueilla varoittaa Venäjän käyttävän luonnonvarojaan ulkopolitiikan välineenä. Raportissa nostetaan esiin Nord Stream -kaasuputkihankkeet ja Pyhäjoen ydinvoimalahanke esimerkkeinä tilanteista, joiden kautta Venäjälle [tarjoutuu mahdollisuus](#) toteuttaa ulkopoliittisia päämääriään niin sanotun geoeconomisen mallin mukaisesti. Tällä tarkoitetaan ulkopoliittisten päämäärien edistämistä (geopoliittisten) sotilaallisten toimien sijasta ”piilotettuja” ja taloudellisia keinoja käyttäen. Näkemystä perustellaan sillä, että Venäjä strategia-asiakirjoissaan avoimesti pitää luonnonvarojaan sotilasvoiman ohella tärkeimpänä strategisena resurssinaan, suurvalta-asemansa perustana ja suurvaltapolitiikkansa mahdollistajana.

Yleisemmällä tasolla kyse on energiapolitiikan ulkopoliittisista kytköksistä eli siitä, voidaanko ulkopoliittisia päämääriä ajaa energiapolitiikan kautta ja tulisiko tämä huomioida poliittisessa päätöksenteossa. Poliittisessa päätöksenteossa on erittäin kapeakatseista ajatella, että Pyhäjoen ydinvoimalahankkeen ja Itämeren kaasuputkihankkeiden kaltaiset energiaratkaisut jäisivät vaille ulkopoliittista merkitystä.

Seuraavassa käsitelty Euroopan 1990-luvun poliittisesta kehityksestä nouseva tapausmerkki lisää energiapolitiikan ulkopoliittisen välinearvon uskottavuutta. Demokraattiset valtiotkin käyttävät energiaa ulkopoliittisena välineenä, eli on syytä ajatella valtioiden yleisesti toimivan

näin. Valtioissa, joissa demokraattinen järjestelmä ei toimi tai sitä ei ole, politiikka ja talous ovat vielä tiukemmin sidoksissa toisiinsa. Siten myös energiapolitiikan välinearvo ulkopoliitikassa korostuu. Energiapolitiikka on kytköksissä laajempiin ulkopoliittisiin päämääriin ja pyrkimyksiin. Energiapolitiikan avulla ajettujen päämäärien hyväksyttävyyden sijaan riippuu siitä, kenen näkökulmasta tilannetta tarkastellaan.

Onko UPI:n raportti perusteetonta pelottelua?

Näkemyksellisesti ajankohtaisista energiahankkeista poliittisina päätöksinä, joilla on mahdollisesti merkittäviäkin ulko- ja turvallisuuspoliittisia seurauksia, on aiheuttanut julkisuudessa ristiriitaisia mielipiteitä. [Ruotsi](#) on ryhtynyt toimiin [Nord Stream II](#) -hanketta vastaan, ja [Yhdysvaltojenkin](#) suunnalta putki tulee lisäämään Venäjän vaikutusvaltaa Euroopassa. Myös [Suomessa](#) on kirjoitettu hankkeiden [poliittisuudesta](#).

Sdp:n puheenjohtaja Antti Rinne puolestaan [kritisoi](#) UPI:n raporttia siitä, että siinä Venäjän toimintaa tarkastellaan tyhjiössä analysoimatta, mitä maailmassa muuten tapahtuu. Rinne suhtautuu torjuvasti ajatukseen Venäjän mahdollisista pyrkimyksistä toteuttaa ulkopoliittisia intressejään Itämeren kaasuputkihankkeiden tai Pyhäjoen ydinvoimalahankkeen kautta. Hänen mielestään Pyhäjoen ydinvoimalahankkeessa on kyse suomalaisen lisäenergian tarpeesta, ja Saksan ja Venäjän välisen Itämeren kaasuputkihankkeen takana on halu varmistaa kaasutoimitukset. Rinteen näkemyksen mukaan UPI:n selvityksessä on perustelematonta pelottelua. Vastaavasti Erkki Tuomioja [syyttää](#) epähistoriallisen otteen heikentävän UPI:n raportin uskottavuutta ja korostaa Itämeren kaasuputkihankkeilla voivan olla ”täysin epäpoliittinen syy hakea vaihtoehtoja Ukrainan kautta kulkevalle reitille”.

Rinteen ja Tuomiojan kirjoitukset edustavat suppeita näkökulmia energiapolitiittisiin ratkaisuihin. Lähihistorian tutkijana haluan ottaa kantaa kysymykseen siitä, onko väite energiapolitiikan ulkopoliittisesta välinearvosta perusteltu. Seuraava esimerkki Euroopan poliittisesta tilanteesta 1990-luvulla on erityisen merkittävä, sillä se tuo esiin energian ulkopoliittisen välinearvon myös länsieurooppalaisille valtioille. Länsi-Euroopan näkökulmasta energiahankkeiden kautta on pyritty hillitsemään Venäjän vaikutusvaltaa ja edistämään demokraattisia arvoja.

Neuvostotyyppiset ydinvoimalat ja länsieurooppalaisen demokratian edistäminen

Euroopan lähimenneisyyden näkökulmasta kylmän sodan päättymisen jälkeinen vuosikymmen avaa mahdollisuuden tarkastella energiapolitiikan ulkopoliittista välinearvoa länsieurooppalaisillekin valtioille. Tällöin länsieurooppalaisissa valtioissa, joista keskityimme erityisesti Saksaan, huolta poliittisessa ja laajemmassa julkisessa keskustelussa aiheuttivat neuvostotyyppiset ydinreaktorit entisen itäblokin alueella. Osa näistä reaktoreista oli toiminnassa olevia ja osa keskeneräisiä ja rakenteilla olevia.

Poliittiseen keskusteluun 1990-luvulla Länsi-Euroopassa nousivat vielä toiminnassa olevat kolme reaktoria Tšernobylin ydinvoimalassa Ukrainassa, joiden sulkeminen oli länsimaiden yhteinen tavoite. Reaktorit ajettiin kansainvälisten neuvotteluiden ja toimien avulla alas vuosina 1991, 1996 ja 2000. Muita erityisesti poliittiseen keskusteluun nousseita ydinvoimaloita olivat Kozloduyn ydinvoimala Bulgariassa, Temelinin ydinvoimala Tšekin, Mochovcen ydinvoimala Slovakiassa ja Khmelnytskiyn ja Rivnen ydinvoimalat Ukrainassa.

Nämä ydinvoimalat olivat länsieurooppalaisten valtioiden näkökulmasta kiinnostavia, sillä niiden viimeistelyyn tai niin kutsuttuun ”modernisoitiin” haluttiin vaikuttaa länsimaisella rahoituksella. Projektit saivat kansainvälistä rahoitusta sekä taloudellista ja teknologista apua muun muassa Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankilta, EU:n kautta sekä suoraan Saksalta. Projekteihin liittyi Saksan näkökulmasta huomattavia taloutta ja turvallisuutta koskevia motiiveja, mutta niiden kautta tahdottiin edistää myös ulkopoliittisia päämääriä.

Mielenkiintoista onkin tosiasia, että Saksan parlamentissa käytiin 1990-luvun kuluessa varsin avointa poliittista keskustelua siitä, millaisia ehtoja entisen itäblokin maille annettulle energiahuollon parantamiseksi tarkoitetulle avustukselle ja yhteistyölle voitiin liittää. Lisäksi Saksassa pohdittiin, mitä tavoitteita avustuksilla kyseisissä maissa tulisi ja olisi mahdollista edistää. Esitetyt vaihtoehdot puuttuivat monin tavoin kyseisten maiden poliittiseen järjestelmään ja talouden sekä energiantuotannon rakenteisiin ja toimintaperiaatteisiin. Niillä tahdottiin siten kaventaa Venäjän vaikutusvaltaa entisen itäblokin maissa.

Rahoitukseen ja muuhun taloudelliseen ja tekniseen avustukseen esitettiin saksalaisessa poliittisessa keskustelussa muun muassa liitettäväksi vaatimus energiatuotannon perusteellisesta rakenteellisesta muutoksesta ja ydinvoimaloiden sulkemiseen pakottaminen. Poliittinen vaikuttaminen sisälsi vaatimuksia avoimemman ja demokraattisemman poliittisen järjestelmän luomisesta ja hallinnollisen sektorin kehittämisestä länsieurooppalaiseen suuntaan. Lisäksi esitettiin, että Saksan tulisi vaatia rajanaapureita toteuttamaan energiaratkaisuissaan kansalaisten kuulemismenettely, jossa myös vähintään rajaa lähellä asuvat saksalaiset tulisivat kuulluksi.

Kaikkia 1990-luvun saksalaisessa poliittisessa keskustelussa esiin nostettuja seikkoja ei luonnollisesti lähdetty avoimesti tai muutoinkaan edistämään itäblokin energiasektorin kunnostamiseen osoitetun avustuksen kautta. Huomionarvoista perusteltaessa energiaratkaisujen ulkopoliittista välinearvoa on kuitenkin se, ettei ulkopoliittisten päämäärien edistäminen energiapolitiikan avulla ole ollut vieras ajatus länsieurooppalaisillekaan valtioille.

Saksalaisessa poliittisessa keskustelussa esitetyt tavoitteet entisen itäblokin maiden poliittista ja institutionaalista kehitystä kohtaan koskevat suomalaisesta ja länsieurooppalaisesta näkökulmasta suhteellisen yleisesti hyväksytyjen arvojen ja toimintatapojen ajamista. Niillä tähdättiin myös rauhan ja vakauden edistämiseen koko Euroopan laajuisesti. Vaikuttaminen länsieurooppalaisesta näkökulmasta ei siten näyttäydä vastaavanlaisena paheksuttavana uhkakuvana, mitä Venäjän pelätään tällä hetkellä ajankohtaisten energiahankkeiden kautta toteuttavan.

Pyhäjokea ja Nord Strem II-kaasuputkea tulee harkita poliittisina

UPI:n raportin erittelemässä geoeconomisessa toimintatavassa energiapolitiikkaa käytetään ulkopoliittisena välineenä erilaisten talouden painostus- ja ohjailukeinojen avulla. Tavoitteena on saada ”kohdemaat” toimimaan sellaisella tavalla, jossa se ei muussa tapauksessa välttämättä toimisi. Raportissa tämän toimintatavan negatiivisiksi muodoiksi nimetään muun muassa hintojen korotukset, eriasteiset uhkaukset toimituskatkoksista sekä strategisten yritysten painostaminen. Positiivisia vaikuttamiskeinoja puolestaan ovat muun muassa valikoidulle ”kohdemaalle” annettavat taloudelliset edut kuten halvemmat energiatoimitukset, huokeat lainoitusenergiaprojekteihin tai vastavuoroiset omaisuusjärjestelyt. Sekä negatiivisten että positiivisten vaikuttamiskeinojen seurauksena raportissa esitetään pelko ”kohdemaan” kansallisen suvereniteetin heikentymistä.

Tätä UPI:n raportin näkökulmaa olisi mahdollista sinällään problematisoida, sillä esimerkiksi Saksa on merkittävä ulkopoliittinen toimija itsekin, ja näkemys siitä “kohdemaana” on suppea. Kansallisen suvereniteetin kunnioittaminen on kuitenkin nähtävä merkittävänä erottavana tekijänä Venäjän mahdollisten energiapolitiikan kautta tapahtuvien toimien ja edellä esitetyn entisen itäblokin maita koskevan keskustelun välillä.

Esimerkiksi Saksassa muiden maiden kansallisen suvereniteetin kunnioittaminen on nähty rajoittavana tekijänä sille, millaisia suoria tai epäsuoria vaatimuksia energiapoliittisiin toimiin on voitu liittää. Venäjän viimeaikainen ulkopoliittinen toiminta ylipäänsä antaa perusteltua aihetta epäillä, ettei muiden maiden kansallisen suvereniteetin kunnioittaminen ole vastaavanlainen ulkopoliitiikan harjoittamista rajoittava tekijä Venäjän näkökulmasta.

Poliittisessa päätöksenteossa on syytä laskea sen varaan, että esimerkiksi ajankohtaisilla energiahankkeilla Venäjän ja eurooppalaisten valtioiden välillä on ja tulee olemaan ulkopoliittista välinearvoa Venäjälle. Energiaratkaisuja on harkittava sekä [poliittisina](#) että ulkopoliittisia kysymyksinä, ja tällaisina myös Nord Stream-projektit ja Pyhäjoki on nähtävä. Energiahankkeita ei voi lähestyä vaihtoehdottomina tai pelkästään esimerkiksi taloudellisiin argumentteihin nojaavina.